

REKABET DERNEĞİ

REKABET FORUMU

HUKUK-EKONOMİ-POLİTİKA

Ocak 2016

Sayı: 99

Ayda Bir Yayınlanır

Sahibi: Rekabet
Derneği adına
Dr. Ahmet Fatih Özkan

Editör:
Yrd. Doç. Dr. Şirin Güven
GSM:+90 545 902 80 58
e-posta:
sguven@cankaya.edu.tr

Yazı Kurulu:
Erdal Türkkan, Uğur Emek,
İbrahim Gül, Gönenç
Gürkaynak, Nejdet
Karacehennem, Nurkut
İnan, Ercan Kumcu,
Gamze Aşçıoğlu Öz,
Hamdi Pınar, Kubilay
Atasayar, Müfit Sonbay,
Nahit Töre, Uğur Özgöker,
Yavuz Ege, Yılmaz Aslan

Genel Merkez:
Tuna Caddesi No: 27/2
Kızılay, Çankaya ANKARA

GSM:+90.533 6272474
Tel:+ 90.312 435 6813
Faks:+90 312 4356816
e-posta:
rekabetgenel@gmail.com

İstanbul Şubesi:

Başkan: Av. Dr. Kemal
Erol

Adres: Süleyman Seba
Caddesi, Spor Apt. No:
62/4 Akaretler/Valideçeşme
Beşiktaş İSTANBUL
Tel:+90 212 236 53 00

WEB:
www.rekabetderneği.org

İLK YAZI

Prof. Dr. Erdal TÜRKKAN

**GİRİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜNE GETİRİLEN
SINIRLAMALAR VE REKABET.....s.2**

MAKALE

Prof. Dr. Erdal TÜRKKAN

**DENGELEYİCİ KARŞI GÜÇ VE
REKABET.....s.8**

DUYURU

**Rekabet Forumu'nun 100. Sayı Resepsiyonu
ve 100. Sayıya Katkı.....s.12**

Rekabet Derneği, 20 Mayıs 2004 tarihinde kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür.

Derneğin amacı Türkiye'de rekabet ortamının ve rekabet kültürünün gelişmesine katkıda bulunmaktır. Derneğin üyeleri arasında Rekabet Kurumu ve diğer bağımsız idari otoritelerin eski başkan ve üyeleri, rekabet ve regülasyon ile ilgilenen öğretim üyeleri, bağımsız araştırmacılar, avukatlar, hukukçular, iktisatçılar, bankacılar ve sanayiciler bulunmaktadır.

Derneğin Yönetim Kurulu; **Dr. Ahmet Fatih Özkan (Başkan), Prof. Dr. Erdal Türkkan (II.Başkan), Av. Dr. İbrahim Gül, Doç. Dr. Nurkut İnan, Yrd. Doç. Dr. Gamze Öz, Yrd. Doç. Dr. Şirin Güven, Doç. Dr. Uğur Emek, Sadık Burak Gelir ve Onur Arı'dan oluşmaktadır.**

Derneğin İstanbul Şubesi **Av. Dr. Kemal Erol** başkanlığında faaliyet göstermektedir. Dernek Rekabet Forumu'nu aylık olarak elektronik ortamda yayınlamakta ve düzenli bilimsel toplantılar düzenlemektedir.

Bu dergide ileri sürülen görüşler yazarlarına ait olup Rekabet Derneği'ni bağlayıcı değildir.

GİRİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜNE GETİRİLEN SINIRLAMALAR VE REKABET

Prof. Dr. Erdal Türkkkan (erdalturkkan@hotmail.com)

Türkiye’de ve dünyada girişim özgürlüğüne çok sayıda sınırlama getirilmiştir. Bu sınırlamaları iki grupta ele almak mümkündür. Bunlardan birincisi, âdil rekabet ile ve toplumsal çıkarlarla uyumlu sınırlamalar, ikinci grup ise âdil rekabet anlayışıyla uyumsuz sınırlamalardır. Burada cevap vermemiz gereken soru, Türkiye’de girişim özgürlüğüne getirilen sınırlamaların ne ölçüde âdil rekabet süreçleriyle ve toplumsal çıkarlarla uyumlu olduğudur. Bu soruya cevap verebilmek için önce girişim özgürlüğü ile rekabet süreçleri arasındaki ilişkiye kısaca değinilecektir. Bundan sonra evrensel olarak kabul gören ve rekabet süreciyle barışık olan sınırlamalar ele alınacak, daha sonra rekabet süreciyle bağdaşmayan sınırlamalar kısaca tartışılacak ve son olarak da Türkiye’deki duruma değinilecektir.

Girişim özgürlüğü, gerçek veya tüzel kişilerin üretim faktörlerini (işgücü, sermaye, doğal kaynak ve teknolojik bilgi) toplumun talep ettiği veya edeceği öngörülen malları ve hizmetleri kâr etme amacıyla bir araya getirme serbestliğini ifade eder. Girişim özgürlüğü, tabiatı itibariyle, şimdi yapılan fedakârlıkların karşılığının, ancak gelecekte meyvesini vermesi nedeniyle garanti altına alınması ve korunması gereken bir özgürlüktür. Garanti altına alınmayan ve etkin olarak korunmayan bir girişim özgürlüğünün beklenen işlevleri yapması imkânsızdır. Girişim özgürlüğünün temel işlevlerinden birisi, toplumun istediği mal ve hizmetleri istediği kadar ve istediği yerlerde en uygun maliyetle temin edebilmesini sağlamaktır. Girişim özgürlüğünün ikinci önemli işlevi, toplumun sahip olduğu sermaye doğal kaynak, beşeri kaynak ve bilginin en iyi bir biçimde değerlendirilebilmesini sağlamaktır. Nihayet girişim özgürlüğü, diğer özgürlüklerin toplum yararına kullanılmasını sağlama işlevini görür. Bu bağlamda girişim özgürlüğü, rekabetçi piyasaların oluşmasının ve etkin işlemesinin, dolayısıyla toplumsal refahın maksimizasyonunun olmazsa olmaz koşuludur.

Girişim özgürlüğünün rekabet süreçlerinin etkinliği açısından önemi tartışma konusu değildir. Belki, bu nedenle de girişim özgürlüğü- rekabet ilişkisi yeteri kadar tartışma konusu olmamıştır. Diğer taraftan, rekabet süreçlerinin de girişim özgürlüğünü çeşitli biçimlerde etkilemesi söz konusudur. Girişim özgürlüğü rekabetin toplumsal yarar sağlayacak şekilde cereyan etmesini sağlar. Mevcut girişimciler arasında rekabetin etkin olmaması mümkündür. Potansiyel girişimcilerin devreye girmesi olasılığı, tekel durumunda olan teşebbüslerin bile

kaynakları etkin kullanmaya çalışmalarına yol açacaktır. Ayrıca rekabet süreçleri de girişim özgürlüğünün toplumsal yararlarla uyumlu olarak kullanılmasını sağlayacaktır. Diğer bir ifade ile, rekabet ortamında toplumsal çıkarlarla uyumlu olmayan girişimlerin yapılması söz konusu değildir. Yani, rekabetin toplumsal açıdan yararlı olmayan girişimleri engelleyici ve piyasa dışına çıkarıcı etkiler yaratması söz konusudur. Böylece piyasalarda toplumsal kaynakları toplumsal ihtiyaçlar için en etkili biçimde kullanan ve yönlendiren girişimler faaliyetini sürdürebilecektir.

Bütün özgürlükler gibi girişim özgürlüğüne de bazı kısıtlamalar getirilmesi söz konusudur. Bu kısıtlamaları âdil rekabet ve toplumsal refahla uyumlu olan evrensel kısıtlamalar ve keyfî ve etkinliği azaltıcı kısıtlamalar olarak ikiye ayırmak mümkündür. Evrensel olarak kabul gören ve âdil rekabetle uyumlu olan girişim özgürlüğü sınırlamalarını altı grupta ele almak mümkündür:

- **“Erdemli olmayan mallar ve hizmetler” konusunda girişim özgürlüğünün sınırlandırılması:** Erdemli olmayan mal kavramı, toplumsal refahı negatif yönde etkilediği evrensel kabul gören malları ifade etmektedir. Burada girişim özgürlüğünün sınırlandırılması açısından önemli olan husus, erdemli olmayan malların kapsamının evrensel olarak kabul gören bir çerçevede yapılmasıdır. Tüm dünyada uyuşturucular, bazı silahlar (özellikle kimyasal silahlar), sağlığa zararlı maddeler, çocuk pornosu filmleri vs. alanlarında girişim özgürlüğü sınırlandırılmıştır. Bu sınırlamanın temel nedeni, erdemli olmayan malların üretiminin toplumsal refaha yapacağı katkının negatif olacağı düşüncesidir. Şüphesiz erdemli olmayan malların neler olduğu konusunda tam bir görüş birliği yoktur. Örneğin sigaranın, tuzun, şekerin insanlara zarar verdiği bilinmekle birlikte doğrudan yasaklamaya konu olan erdemli olmayan mallar arasında yer almamaktadır. Buna karşılık, bazı ülkelerde alkollü içkiler, bazı kitaplar, filmler vs. girişim yasağına konu olabilmektedir.

- **Negatif dışsallık yaratan faaliyetler konusunda girişim özgürlüğünün sınırlandırılması:** Negatif dışsallıklar, yapılan bir faaliyet nedeniyle ortaya çıkan, fiyat sistemine yansımayan, dolayısıyla faaliyeti yapana bedeli ödettirilemeyen maliyetlerdir. Negatif dışsallık yaratan girişimlerin başında çevreyi kirleten faaliyetler yer almaktadır. Burada çevre kirliliği, hava, su, toprak, görüntü kirliliği gibi çok çeşitli kategoriler yer almaktadır. Çevreye duyarlılık arttıkça negatif dışsallıkların girişim özgürlüğünü kısıtlayıcı etkileri de artmaktadır. Çevreye kısa vadede zarar vermemekle birlikte, potansiyel olarak zarar verebilecek faaliyetlerin (nükleer enerji gibi) bu kapsamda ele alınıp alınmayacağı önemli bir husustur. Diğer taraftan, çevreye zarar vermekle birlikte, önemli toplumsal yarar sağlayan faaliyetlerin (hidrolik santraller) durumu da tartışma konusudur.

- **Başka özgürlükleri koruma amaçlı olarak girişim özgürlüğüne getirilen sınırlamalar:** Girişim özgürlüğü, çok sayıda başka özgürlüklerin olduğu bir

ortamda anlam kazanır. Bu çerçevede, fikrî ve sınaî mülkiyet dâhil olmak üzere, mülkiyet özgürlüğü, akit özgürlüğü, yerleşme ve seyahat özgürlüğü gibi özgürlüklere getirilen her sınırlama, girişim özgürlüğünü de sınırlandıracaktır. Başkalarının yaptığı buluşlar taklit edilerek veya kullanılarak yapılan girişimler fikrî mülkiyet hakkının ihlâli niteliğinde olacaktır. Bu nedenle, bu tür girişimler men edilmektedir. Çünkü fikrî ve sınaî hakların korunmasının yeni buluşları teşvik ederek toplumsal refah artışına daha fazla katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Başkalarının mülkiyet veya akit özgürlüğü kısıtlanarak yapılacak girişimler de bu kapsamda değerlendirilebilir. Dolayısıyla genel olarak, başka özgürlükleri ve başkalarının girişim özgürlüğünü koruma amaçlı sınırlamalar, âdil rekabet ile ve toplumsal çıkarlarla bağdaşan ve aslında girişim özgürlüğünü de destekleyen sınırlamalardır.

- **Rekabeti korumayı amaçlayan girişim özgürlüğü sınırlamaları:** Rekabeti korumak ve geliştirmek amacıyla rekabet otoritesi tarafından birleşme ve devralmalara getirilen sınırlamalar, aynı amaçla rekabet otoritesinin bazı firmaların parçalanması veya bazı faaliyetlerin yeniden yapılandırılması konusunda karar alması bu kapsamda değerlendirilebilir. Rekabetin korunması, girişim özgürlüğünün toplum çıkarları ile uyumlu bir biçimde kullanılmasını garanti eden bir husustur. Ancak bu tür sınırlamaların öngörülemez ve keyfî biçimde yapılması, girişim özgürlüğünün kısıtlanması kapsamında değerlendirilmelidir.

- **Girişim özgürlüğünün gelir dağılımını ve çalışma koşullarını iyileştirmeye yönelik olarak kısıtlanması:** Hükümetin gelir dağılımı ve çalışma koşullarını iyileştirmeye yönelik çeşitli düzenlemeleri, girişim özgürlüğünü doğrudan veya dolaylı olarak kısıtlanmasına yol açabilir. Asgarî ücret zorunluluğu, çocuk işçi çalıştırmama zorunluluğu bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu tür kısıtlamalar uluslar arası düzenlemeler ile kabul gördüğü gibi, çok partili demokratik rejimin getirdiği siyasî rekabet ortamında Anayasalarca da kabul edilmiş standartlar çerçevesinde söz konusu olmaktadır. Burada gelir dağılımındaki iyileşmenin toplumsal refaha katkısının, kaynak tahsisindeki iyileşmenin katkısından fazla olacağını kabullenmesi söz konusudur.

- **Nihayet ölçek ekonomileri ve ağ ekonomilerinin varlığı da girişim özgürlüğünü kısıtlayabilmektedir:** Burada piyasaya ilk giren girişimci, yüksek bir maliyet üstünlüğü kazanmakta ve yeni girişimlerin piyasa girişi imkânsız hale gelebilmektedir. Bu şekilde bazı doğal veya kaçınılamaz tekellerin ortaya çıkması ve bu alanlarda girişim özgürlüğünün fiilen kullanılamaz hale gelmesi söz konusudur. Bu tür durumlar rekabeti engellese bile, düzenlemeler yoluyla toplumsal çıkarlarla uyumlu sonuç alınması mümkün olabilmektedir.

Yukarıda belirtilen amaçlar ve durumlar dışında girişim özgürlüğüne getirilen tüm kısıtlamalar, rekabet süreçlerini olumsuz etkileyen ve toplumsal refahı azaltan etkiler yapacaktır.

Erdemli malların kapsamının çok geniş tutulması, girişim özgürlüğünü kısıtlayan temel nedenlerden birisini oluşturmaktadır. Kitapların, gazetelerin radyo ve televizyonların basımının ve yayınının “sakıncalı” bulunarak çeşitli yöntemlerle engellenmesi veya okulların dersanelerin kapatılması, girişim özgürlüğünün kabul edilemez bir ihlâli niteliğindedir. Bu çerçevede basın, düşünce ve ifade özgürlüğünü sınırlama sonucunu doğuran her türlü girişim engellemesi, âdil rekabetle ve toplumsal çıkarlarla uyumlu değildir.

Negatif dışsallık kavramının çok geniş tutulması veya bu bağlamda girişim özgürlüğünün doğrudan yasaklama yoluyla engellenmesi de, âdil rekabet ve toplumsal çıkarlarla uyumlu değildir. Negatif dışsallık kavramının geniş bir biçimde yorumlanması, bazı alanlarda hiçbir faaliyet yapılmaması sonucunu doğurabilir. Enerji üretmek amacıyla kullanılan tüm yöntemlerin çevre üzerinde olumsuz etkileri vardır. Bu durumda hiç enerji üretilmemesi bir çözüm olmayacaktır. Burada çevre duyarlılığı ile enerji üretimi zorunluluğu arasında bir denge kurulması ve çevre tahribatının minimuma indirilmesini sağlayacak yöntemlerin harekete geçirilmesi gerekecektir.

Girişim özgürlüğünün başka özgürlükleri koruma veya rekabeti koruma amaçlı sınırlandırılmasında da, ölçülü ve hassas davranılması büyük önem kazanmaktadır. Çünkü bu yollarla girişim özgürlüğünün toplumsal refahı azaltacak şekilde kısıtlanması mümkündür.

Girişim özgürlüğü açısından negatif etkileri yüksek olan en önemli sınırlamalar, siyasi amaçlı yasal ve idari sınırlandırmalardır. Bu konuda en fazla başvurulan yöntem, ayrıcalıklı kamu girişimciliği yoluyla özel girişim özgürlüğünün sınırlandırılmasıdır. Burada girişim özgürlüğünün sınırlandırılması, yasal tekeller veya kamu destekli girişimler yoluyla olmaktadır. Özelleştirmeler ve serbestleştirmeler yoluyla bu sınırlamanın tüm dünyada önemli ölçüde gevşetildiği söylenebilir.

Siyasi iktidarın muhalif kesimde yer alan veya kendisine açık destek vermeyen girişimcileri zora sokmak amacıyla kamunun hâkim gücünü kötüye kullanması söz konusu olabilmektedir. Burada hâkim gücü kötüye kullanma olgusu, girişimlere yasal olmayan bir biçimde kayyum atama yoluyla el koymadan, gerekçesiz keyfi ruhsat ve izin iptalleriyle teşebbüslerin faaliyetine son verilmesine, çeşitli ayrımcı idarî cezalar ve özellikle de vergi cezaları yoluyla girişimin sermayesinin yok edilmesine, boykot çağrıları ve baskılarıyla müşteri kitlesini yok etmeye kadar çeşitli biçimler alabilmektedir. Aslında bu tür eylemler sadece hedeflenen muhaliflerin girişim özgürlüğünü kısıtlama sonucunu doğurmayacak, aynı zamanda girişim iklimini zehirleyerek tüm potansiyel girişimcileri negatif yönde etkileyen sonuçlar yaratacaktır.

Genel olarak belirsizliği arttıran her türlü icraat ve politika, girişim özgürlüğünü kısıtlayıcı etki yaratacaktır. Girişim özgürlüğü de dâhil olmak üzere tüm özgürlüklerin kolayca kısıtlanabilmesi girişimci güvencesini sarsıcı etkiler

yaratacaktır. Basın ve ifade özgürlüğünün kısıtlı olması, girişimci güvenliğini ağır biçimde sarsacak bir husustur. Yargının bağımsız olmaması, âdil yargılanma hakkının olmaması, âdil yargılamada kapasite eksikliği de girişimci güvencesini sarsıcı etkiler yaratacaktır. Kısaca, özgürlükçü liberal demokrasiden ve âdil rekabete dayalı piyasa ekonomisinden her sapma, girişim özgürlüğüne bir darbe vuracaktır.

Nihayet dış dünyadan gelen yüksek dozlu haksız rekabet de, girişim özgürlüğünü kısıtlayıcı etkiler yaratacaktır. Bu açıdan, özellikle Çin ve Hindistan'dan gelen çok düşük maliyetli ürünler, pek çok girişimciyi bu alanlarda girişim yapmaktan caydırıcı etkiler yaratmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalar ve çizilen genel çerçeve, Türkiye'de bir yandan girişim özgürlüğünün gelişmesine katkıda bulunan politikalar izlenirken, diğer yandan girişim özgürlüğüne ağır darbe olarak nitelendirilebilecek gelişmelerin yaşandığını ima etmektedir. Türkiye'de 1980'lerden 2010-11 dönemine kadar girişim özgürlüğünü geliştiren çok olumlu adımlar atılmıştır. Piyasalarda liberalleşmeler, özelleştirmeler, dışa açılma, AB ile gümrük birliği ve bütünleşme çabaları, ekonomik özgürlüklerin etkin kullanımı imkânlarını arttırmış ve geleceğe yönelik belirsizlikleri azaltıcı etkiler yaratmıştır. Ancak 2011'den sonra, özellikle de 2014-2015 yıllarında girişim özgürlüğünü tahrip eden çok vahim gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerden bir kısmı Anayasa Mahkemesi kararlarıyla iptal edilmiştir (dershanelerin kapatılması yasası). Ancak Anayasa mahkemesinin kararı bile bu kısıtlamaları durduramamıştır. 15 TV ve radyo kanalının açıkça yasalara aykırı olarak platform ve uydudan çıkarılması, bir başka büyük skandaldır. Bazı şirketlere yasal olarak çok tartışmalı bir biçimde kayyum atanması da bu bağlamda değerlendirilebilir. Bunların ötesinde, ahbap çavuş kapitalizminde görülebilen ayrımcılık ve kayırma uygulamaları, girişim özgürlüğünün toplumsal yararlarını minimuma indirecek sonuçlar verebilecektir. Siyasetçilerin yaptığı iddia edilen bazı siyasî yolsuzlukların üstünün kapatılması ve soruşturulmasının neredeyse imkânsızlaştırılması hukuka güveni azaltarak girişimci güvenliğini sarsan sonuçlar yaratmıştır. Nihayet, iç politikada kutuplaştırıcı söylemlerin ön plana çıkması ve ülke çıkarlarından çok duygusal yaklaşımları ön plana çıkaran dış politika anlayışı, belirsizlikleri arttırarak girişim özgürlüğü alanını daraltıcı etkiler yapmıştır. Rant kazançlarını maksimumlaştırmaya yönelik politikalar ve tercihler de kâr amaçlı girişimlerin cazibesini azaltıcı etkiler yaratmıştır. Çin faktörü, özellikle sanayi girişimini caydırıcı etkiler yaratmaktadır.

Türkiye'de girişim özgürlüğü, hem ulusal hem de uluslar arası düzenlemelerle garanti altına alınmıştır. Dolayısıyla girişim özgürlüğünün kısıtlanması, ancak yasalar çiğnenerek veya göz ardı edilerek, zorunlu hallerde de, Anayasaya aykırı bir biçimde yasa değişikliği yapılarak mümkün olabilmektedir. Bu durum, girişim özgürlüğüne verilen yasal güvencelerin gerçek anlamda bu özgürlüğü korumadığını göstermektedir. Rekabet Kurumu, RTÜK gibi bazı bağımsız

düzenleyici kurumların da, vahim rekabet ve özgürlük ihlalleri karşısında hareketsiz kaldığı görülmektedir.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen, Türkiye dinamik bir girişimciler ordusuna sahiptir. Toplumun yüksek refah talebi ve geniş iç pazar, dinamik bir girişimcilik motivasyonunu ayakta tutmaktadır. Türkiye girişim özgürlüğü konusunda bir dönüm noktasındadır. Türkiye'nin yeniden, girişim özgürlüğü başta olmak üzere, ekonomik özgürlükleri koruyan ve güçlendiren bir anlayışa dönmesi gerekmektedir. Bu dönüş, Türkiye'nin çıkarları açısından olduğu kadar siyasî iktidarın çıkarları açısından da büyük önem kazanmaktadır. Tahrip olunan girişim özgürlüğünün, sadece genç girişimlere destek verilerek güç kazanması mümkün olmayacaktır.

DENGELEYİCİ KARŞI GÜÇ VE REKABET

Prof. Dr. Erdal Türkkan (erdalturkkan@hotmail.com)

Dengeleyici karşı güç (*countervailing power*) kavramı, pazarın bir tarafında pazar gücüne sahip olan bir alıcı veya satıcının bulunması halinde, pazarın diğer yanında da bu gücü sınırlayacak pazar gücüne sahip bir alıcı veya satıcının varlığı veya oluşmasını ifade etmektedir. Pazarın bir tarafında tekel (tek satıcı) varsa dengeleyici karşı güç, pazarın diğer yanında bir monopsonun (tek alıcı) oluşması şeklinde olacaktır. Şüphesiz, güçlü bir alıcı karşısında güçlü bir satıcının oluşması da dengeleyici karşı güç oluşumu şeklinde değerlendirilebilecektir. Dengeleyici karşı güç kavramı ilk kez Amerikalı iktisatçı Galbraith tarafından 1952 yılında ortaya atılmıştır. Galbraith dengeleyici karşı güç kavramını, piyasaların politik değişimi teorisi bağlamında ele almıştır.¹ Bu teori çerçevesinde dengeleyici gücün oluşmasını, hâkim gücün kötüye kullanımını sınırlayıcı etkileri nedeniyle toplumsal refahı arttırabilecek bir olgu olarak değerlendirmek mümkündür. Bu yönüyle kavram, rekabet politikalarını çok yönlü olarak ilgilendirmektedir. Burada karşımıza çıkan soru, dengeleyici güç oluşumunun hangi alanlarda önem kazandığı, rekabet süreci ve politikalarıyla hangi açılardan ilişkili olduğu ve dengeleyici güç oluşumunun toplumsal refahı nasıl etkileyebileceğidir.

Dengeleyici güç olgusu, pazarın alıcı veya satıcı tarafında, şu veya bu nedenle önemli bir pazar gücünün² bulunduğu tüm hallerde önem kazanmaktadır. Bu açıdan Galbraith'in de esas aldığı örneklerden birisi perakendecilik pazarıdır. Bu pazardaki küçük satıcılar (bakkallar vs.) çok sayıda güçlü satıcıdan onların belirlediği yüksek fiyatlarla mal temin etmek ve bunları tüketiciye aktarmak durumundadır. Bu çerçevede perakendecilik piyasasında büyük mağazaların oluşması, dengeleyici güç oluşumu kapsamında değerlendirilebilecektir. Aynı şekilde sağlık piyasalarında bireyler, hastanelerin ve muayenehanelerin kendilerine dikte ettikleri yüksek fiyatları ödemek durumunda ise, bu fiyatları pazarlık yoluyla aşağı çekecek sağlık sigorta kurumlarının oluşması dengeleyici gücün bir başka örneğini oluşturmaktadır.³ Güçlü patron ve patron sendikalarının önerdiği düşük ücretlere karşı çıkan işçi sendikalarının oluşması,

¹ Bknz. J. K. Galbraith, *The Anatomy of Power*, London, 1984.

² Bir ya da bir grup teşebbüsün üretimi sınırlayarak fiyatı rekabetçi şartlar altında olması gereken seviyenin üstüne çıkarma ve böylece bu eylemlerinden dolayı yüksek kârlar elde etme gücüdür. Rekabet Kurumu, *Rekabet Terimleri Sözlüğü*, S. 156, <http://www.rekabet.gov.tr/>.

³ Bknz. Martin Gaynor, E.J. Barone, H. John Heinz, *Countervailing Power in Health Care Markets*, Testimony before Joint Federal Trade Commission/Department of Justice Hearings on Health Care and Competition Law and Policy, May 7, 2003

düşük fiyatla küçük çiftçilerin mallarını almak isteyen tüccarlara karşı, satış kooperatiflerinin oluşması, başka dengeleyici güç örnekleridir. Şüphesiz dengeleyici karşı gücün söz konusu olabileceği durumlar bunlarla sınırlı değildir. Rekabet politikaları açısından dengeleyici karşı güç oluşumu ile ilgili sorunlar üç şekilde gündeme gelebilmektedir. Bunlardan birincisi rekabet otoritelerinin monopolcü veya monopsoncu güç kullanımı ile dengeleyici karşı güç kullanımı arasında bir ayırım yapıp yapamayacağı ile ilişkilidir.⁴ Dengeleyici karşı güç teorisi çerçevesinde şayet pazarın bir tarafında pazar gücüne sahip bir satıcı, diğer tarafında da dengeleyici pazar gücüne sahip bir alıcı varsa, ne alıcının ne de satıcının bir rekabet ihlâli yapması söz konusu olmayacak mıdır? Bu soru dengeleyici güç oluşumunun ne ölçüde toplumsal refaha hizmet ettiği sorusuna verilecek cevaba bağlı olacaktır. İkinci olarak, rekabet politikaları açısından dengeleyici güç argümanı birleşme ve devralmaların değerlendirilmesinde de ön plana çıkmaktadır. Bu açıdan iki durum söz konusu olabilmektedir. Bunlardan ilki, hâkim güç oluşumuna veya hâkim gücün artmasına neden olmakla birlikte, dengeleyici karşı güç oluşturan birleşme ve devralmalara izin verilip verilmeyeceği sorusudur. İkincisi de pazarın karşı tarafında dengeleyici karşı gücün olduğu durumlarda pazarın diğer yanında hâkim durum oluşturan bir birleşme ve devralmaya izin verilip verilmeyeceği ile ilişkilidir. Rekabet politikaları açısından üçüncü önemli konu da sosyal politikaların geliştirilmesinde dengeleyici güç oluşumuna imkân ve izin verilmesinin ne ölçüde toplumsal refah ile uyumlu olduğu ve rekabet otoritelerinin rekabet savunuculuğu bağlamında bu konuyu nasıl değerlendireceği ile ilgilidir.

Burada yapılması gereken ilk tespit, dengeleyici karşı güç oluşumunun rekabet süreci ve rekabet ortamı üzerindeki etkisinin kesinlikle negatif olduğudur. Yani dengeleyici karşı güç oluşturma teşvik edilmesi halinde ekonominin giderek yaygın bir güç konsantrasyonuna sürüklenmesi söz konusu olacak, rekabetçi yapıdan giderek uzaklaşılacaktır. Aşağıda açıklanacağı gibi, dengeleyici karşı güç oluşturma girişimlerinin kesin meşruiyet kazanması, teşebbüsleri rekabet yeteneklerini arttırmak yerine, pazarlık yeteneklerini arttırmaya yönlendirecektir. Sonuç itibarıyla, her alanda hızlı bir yoğunlaşma ve güç konsantrasyonu süreci yaşanacaktır. O halde rekabet süreci ve ortamı açısından istenilir olmayan dengeleyici karşı güç oluşumunun toplumsal refahı nasıl etkileyeceği sorusu daha fazla önem kazanmaktadır.

İktisat teorisi, gerek alıcıların gerekse satıcıların pazar gücüne sahip olmasının özellikle de monopolcü gücün ve monopsoncu gücün toplumsal refahı azaltıcı etkiler yarattığını açıkça ortaya koymuştur. O halde satıcıların ve alıcıların pazar gücünün sınırlandırılması toplumsal refahı artırıcı sonuçlar yaratacaktır. Bu konuda herhangi bir tartışma veya tereddüt söz konusu değildir. Ayrıca

---

⁴ Bknz. Paulo Furquim de Azevedo, Monopsony and Countervailing Power: Some Implications for Competition Policy, FGV-EES.

geleneksel fiyat teorisi, bir piyasanın bir tarafında bir monopolün (tek satıcı) diğer tarafında da bir monopsonun (tek alıcı) olması durumunda, yani iki taraflı tekel (*bilateral monopoly*) durumunda, piyasada belli bir denge fiyatının oluşmasının da mümkün olamayacağını ortaya koymaktadır.⁵ Çünkü monopolün arz eğrisi, monopsonun da talep eğrisi yoktur. O halde bu eğrilerin kesişmesiyle bir denge fiyatının oluşması mümkün olmayacaktır.

Sonuç itibariyle, çift taraflı tekelin olduğu piyasalarda fiyat, pazarlık yoluyla belirlenecek ve fiyat seviyesi tarafların pazarlık gücüne bağlı olarak oluşacaktır. Bunun en güzel örneği, işgücü piyasasında ücretlerin, işçi sendikaları ve işveren sendikaları arasında yapılan toplu pazarlıklarla ve tarafların pazarlık güçlerine göre belirlenmesidir. Oyun teorisi böyle bir pazarlık oyununda rasyonel bir sonuca nasıl ulaşabileceğini ortaya koymaktadır.⁶ Bu çerçevede belli varsayımlar altında bu pazarlık oyununun toplumsal refahla uyumlu bir biçimde anlaşmayla sonuçlanması mümkündür. Bu çerçevede iki taraflı tekelde yapılan anlaşmalar veya yüksek pazar gücüne sahip alıcı ve satıcılar arasındaki anlaşmalar, pazarlık sürecinin sonuçlanması açısından kaçınılmazdır. Yani bu anlaşmaları bir rekabet ihlali olarak değerlendirmek anlamlı ve mümkün değildir. Şüphesiz bu anlaşmanın toplumsal refahla uyumlu olup olmadığının denetlenmesi her durumda mümkün ve gereklidir. Ancak bu durum her şeyden önce tarafların rasyonel davranmalarına, birbirlerinin pazarlık güçlerini ve stratejilerini iyi bilmelerine, yapılan anlaşmaya uyma konusunda taahhüt içine girme eğilimlerine vs. bağlı olarak mümkün olabilecektir. Bu koşulların gerçekleşmesi de, ancak statik bir ortamda tekrarlanan bir oyun çerçevesinde söz konusu olabilecektir. Pazarlık güçlerinin hızla değişebildiği piyasalarda toplumun uzlaşmaya varma sürecinin uzamasından dolayı önemli refah kayıplarına uğraması daima mümkündür. Diğer taraftan, teşebbüslerin pazarlık güçlerini artırma ve kanıtlama konusunda birbirleriyle yarış içine girmeleri, bu teşebbüsleri toplumsal refahla uyumlu olmayan kararlar almaya (gösteriş yatırımları, yüksek imaj yaratma yatırımları, pazarlık gücünü arttırmaya yönelik holdingleşme vs.) itebilecektir. Dengeleyici güç olgusunun toplumsal refaha etkilerini belirsiz kılan başka faktörler de vardır. Örneğin, pazarın bir tarafında yer alan dengeleyici güce sahip bir alıcının aynı zamanda satıcı olması durumunda ne olacaktır?⁷ Bu teşebbüsün pazarın bir yanında sahip olduğu meşru dengeleyici gücü, pazarın diğer tarafında kötüye kullanmayacağı nasıl garanti edilecektir?

⁵ Walter Nicholson, Microeconomic Theory Basic Principles and Extensions Sixth Ed. International edition. The Dryden Press. 1995. S. 729-730.

⁶ Bknz. Luciano Venturini, Countervailing Power And Antitrust Policy In The Food System, University of Minnesota, Center for International Food and Agricultural Policy in its series [Conference Papers](#) with number 14489.

⁷ Bknz. Luciano Venturini, Countervailing Power And Antitrust Policy In The Food System, University of Minnesota, Center for International Food and Agricultural Policy in its series [Conference Papers](#) with number 14489.

Şüphesiz dengeleyici karşı gücün toplumsal refahı nasıl etkileyeceği çok sayıda faktöre bağlı olarak değişecektir. Örneğin, satıcının yer aldığı üst piyasada arz esnekse (yani arz, fiyat değişmelerine duyarlı ise), büyük miktarda alım yapan bir dengeleyici gücün oluşması, fiyatın aşağı çekilmesinde etkili olabilecektir. Keza “dikey rekabet” imkânının varlığı dengeleyici gücü arttırabilecektir.⁸ Bu çerçevede dengeleyici karşı güç teorisinin tamamen göz ardı edilmesi veya katı bir biçimde uygulanması yerine, bu konunun toplumsal refahı olumlu etkileyebilecek bir çerçeveye oturtulması gerekmektedir. Bu bağlamda:

a) Hâkim gücün kötüye kullanımı ile mücadelede öncelik, hâkim gücün ortadan kaldırılmasına veya başka yapısal ve davranışsal tedbirlerle hâkim gücün kötüye kullanımının önüne geçilmesine çalışılmasına verilmelidir.

b) Şayet dengeleyici güç oluşturmaktan başka bir imkân yoksa veya başka nedenlerle dengeleyici gücü oluşturma zorunluluğu veya tercihi varsa, bu gücün gerçek anlamda dengeleyici düzeyde kalıp kalmadığına bakılmalıdır. Diğer bir ifade ile, bir sorunu çözerken ondan da büyük başka bir sorunun yaratılmamasına özen gösterilmelidir.

c) Dengeleyici güç olgusunun hâkim gücün kötüye kullanımını otomatik olarak kısıtlayacağı ve toplumsal refahı arttıracığının *a priori* kabulü yoluna gidilmemeli ve bu sonucun gerçekleşip gerçekleşmediğine veya gerçekleşme olasılığının yüksek olup olmadığına bakılmalıdır.

Yukarıdaki açıklamalar dengeleyici karşı güç kavramından daha kapsamlı bir biçimde yararlanılabilmesi için bu konuda daha fazla çalışma yapılmasının yararlı hatta zorunlu olduğunu ima etmektedir. Özellikle oyun teorisinden yararlanılarak yapılacak teorik ve deneye dayalı çalışmalar, bu kavramın gelecekte rekabet politikalarının yürütülmesinde daha güvenilir bir biçimde ve daha yaygın olarak kullanılması imkânını yaratmış olacaktır.

---

⁸ Bknz. Luciano Venturini, Countervailing Power And Antitrust Policy In The Food System, University of Minnesota, Center for International Food and Agricultural Policy in its series [Conference Papers](#) with number 14489.

DUYURU

Rekabet Forumu'nun 100. Sayı Resepsiyonu ve 100. Sayıya Katkı

Temmuz 2004 tarihinde yayın hayatına "Rekabet Haber Bülteni" adı altında başlayan ve Kasım 2005 tarihinden itibaren "Rekabet Forumu" adı altında yayımlanan, Rekabet Derneği'nin aylık online dergisinin Şubat 2016 tarihinde 100. sayısını yayımlamanın gururu içerisindeyiz. Rekabet hukuku ve iktisadi alanında Türkiye'nin en uzun geçmişli süreli yayınlarından biri olan Rekabet Forumu'nun 100. sayısını kutlamak üzere **25 Şubat 2016** Perşembe günü **18:00 - 21:00** saatleri arasında Ankara'da **Midi Hotel**'de bir resepsiyon düzenlenecektir. Resepsiyonda Rekabet Derneği'nin geçmiş faaliyetleri değerlendirilecek, geleceğe dair projeleri tanıtılacak, aynı zamanda Derneğin Başkanı, İl Başkanı, Yönetim Kurulu üyeleri, Editörü ve üyelerinin konuşmalarına yer verilecektir. Bu özel günümüzü sizlerle birlikte kutlamaktan memnun olacağız. Lütfen katılımınızı **22 Şubat 2016** Pazartesi gününe kadar rekabetgenel@gmail.com adresine bildiriniz.

Rekabet Forumu'nun 100. Sayısı, diğer sayılardan farklı olarak kitap halinde yayımlanacaktır. Editör gözetiminde yayımlanacak kitapta rekabet hukuku ve politikası, rekabet iktisadi, regülasyon, rekabet perspektifinden enerji hukuku ve telekomünikasyon hukuku alanlarıyla ilgili bölümlere yer verilecektir. Kitaba bölüm yazmak isteyen akademisyenler, uygulamacılar ve diğer tüm ilgililer **29 Nisan 2016** tarihine kadar hazırladıkları yazılarını rekabetgenel@gmail.com adresine gönderebilirler. Gönderilen yazılar **30 Haziran 2016** tarihine kadar incelenecek ve editör tarafından yayımlanması uygun görülen yazılara kitapta yer verilecektir. Kitabın 2016 yaz aylarında tamamlanıp, baskıya verilmesi planlanmaktadır.

REKABET FORUMU İÇİN Makale Çağrısı

Sayın Dernek Üyelerimiz ve Okurlarımız,

2004 yılından itibaren online olarak aylık yayımlanan Rekabet Forumu; rekabet hukuku, rekabet politikası, rekabet iktisadı ve regülasyon alanlarıyla işigal eden tüm kamu kurum ve kuruluşlarına, özel sektör temsilcilerine, Barolara ve üniversitelere gönderilmektedir.

Değerli Dernek Üyelerimizden ve okurlarımızdan yaptıkları inceleme, araştırma, yorum ve değerlendirmeleri Rekabet Forumu'na makale formatında göndermelerini bekliyoruz. Katkılarınız yalnız Forum'u zenginleştirmekle kalmayacak, aynı zamanda ilgili yazılardan yararlanan kitlenin de genişletilmesini sağlayacaktır.

Rekabet Forumu'nda yayımlanmasını istediğiniz yazılarınızı Editör Yrd. Doç. Dr. Şirin Güven'e sguven@cankaya.edu.tr adresinden gönderebilirsiniz.